

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT

ALS EENS AREMDS PSALM 100:3

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Prof. Dr V. Hepp, Drs C. Tazelaar en Dr B. Wielenga

Medewerker(s): Dr H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's Gravenhage; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. C. Breen, Amsterdam; Drs W. E. Engelkes, Harderwijk; Prof. Dr F. W. Groshede, Amsterdam; Prof. Dr T. Hoakstra, Da J. G. Kunst, Arnhem; Dr G. R. Kuiper, Haarlem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lindeboom, Amsterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Delft; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. de Vries, Hilburg; Dr J. D. Wielenga, Hoofddorp; Mr J. A. de Wilde, 's Gravenhage. Bana, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr Joh. Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr S. O. Los, 's Gravenhage; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. Thijss, Meppel; Dr H. Th. Vollenhoven, 's Gravenhage.

Adres der Redactie:
Prof. Dr V. HEPP, Van Broestraat 14, Amsterdam.

Drukkers-uitgevers
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goss.
Tel. No. 58 — Postrekening No. 30000.

Abonnement: f1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland en Ned. Indië f9.— per jaar.
Advertentiën: 35 ct. per regel.

INHOUD: Samenwerking van alle Gereformeerden. IV. — Uit de Schrift: De suggestie gebroken. (Jes. 53:2b). — Kerkelijk Leven: Mannelijk Christendom. Ernst Remus, Staatscommissie voor het Hooger Onderwijs. — Uit het Pol. en Soc. Leven: Socialisatie en Bedrijfsorganisatie. XII. — Wetenschap: In de school der wijsbegeerte. XVII. — Pop. Wetensch. Schetsen: Misdadigheid en toerekenbaarheid. — Literatuur en Kunst: Nieuwe Boeken. — Uit de Amerikaanse Kerkelijke Wereld: De Inwendige Zendingraad der Evang. Kerken in Noord-Amerika. — Perschoonw. — Boekbespreking. — Kerknieuws.

SAMENWERKING VAN ALLE GEREFORMEERDEN.

IV.

Onrust over de gedeeldheid en machteloosheid van het Christendom is eerste voorwaarde om te staan naar betere toestanden.

Dat alle geloovigen in één kerkelijk verband samenleven, zal in deze bedeefting nood worden aanschouwd. Maar de kerkelijke eenheid is de eenige niet. Er is ook een eenheidsbetoon mogelijk buiten het terrein van het kerkelijk instituut. Dit duiden we hier aan als samenwerking.

Zoo beschouwd moet samenwerking het eerst gezocht met hen, die met ons op één heiligheden staan. Vandaar ons pleidooi voor samenwerking aller Gereformeerden.

Deze samenwerking kan o.i. slechts tot stand komen om drielei bedding:

Ten eerste, dat het vraagstuk van de kerk als instituut buiten bespreking blijft;

Ten tweede, dat men ook de politieke aktie uitzonderd;

Ten derde, dat het beginsel steeds gesteld worde boven personen.

In de eerste verte ligt het niet in onze bedoeling een program van samenwerking te ontwerpen.

Dat zou voorzeker aan den goeden gang van zaken niet bevorderlijk zijn.

Eerst wanneer men overeengekomen is saam te werken, mag aan het opstellen van een program gedacht worden.

Het program dient juist de eerste vrucht van samenwerking te zijn.

Het behoort, zal het kans hebben verwezenlijkt te worden, resultaat te zijn van gezamenlijke bespreking.

Van elke poging om een program kant en klaar aan te bieden moet onverbiddelijk afgezien, omdat dit den schijn zou wekken, alsof men het van één kant wilde opdringen.

Dit nu zou een onvergoeflijke misstap zijn.

Van alle kanten moeten juist verlangens en denkbeelden worden aangedragen. Dan dient er door mannen van onderscheiden Gereformeerde nuance over beraadslaagd, in hoever deze wenschen zich laten eendraden binnen een program.

Zoo alleen kan er ontstaan een gemeenschappelijke aktie.

Het denkbeeld van samenwerking van alle Gereformeerden voert niet een nieuw element onze levenspraktijk binnen.

Wij bewegen ons daarbij in een oude lijn.

Want naar zulke samenwerking werd ook vóór dezen gestreefd.

Daar heeft men b.v. het Gereformeerd Schoolverband.

Dit stelt zich volstrekt niet ten doel enkel scholen, die van de Gereformeerde Kerken in Nederland uitgaan, te dienen.

Het heeft niet een Gereformeerd kerkelijk, maar een Gereformeerd-konfessioneel karakter.

Samenwerking van alle Gereformeerden was hierbij van meetaf het streven.

Maar zonder op het nuttig werk, door dit verband verricht, ook maar iets af te dingen, moet toch gekonstateerd, dat het zijn wensch nog niet heeft verkregen.

Het zou geen zin hebben hier de Jaarverlagen te laten spreken.

Wij kunnen hier toch niet anders dan aanstippen. Er valt hier nog veel, zeer veel te doen.

Bij onze scholen loopt de scheidslijn geheel en al verkeerd.

Hoeveel Gereformeerde scholen zijn, zonder dat zij het willen en blijkens de statuten bedoelen, in

de praktijk scholen van ouders, die behooren tot de Gereformeerde Kerken?

Op hoeveel plaatsen staat tegenover een Gereformeerde niet een Hervormde school?

Het kerkelijk leven brengt hier de splitsing aan. De oorzaken diepen we nu niet op.

Maar de samenwerking van de Gereformeerden, blijkt half werk te zijn, indien ze niet gedragen wordt door samenwerking over heel de linie van onze Gereformeerde wereld- en levensbeschouwing.

Eerst moeten de Gereformeerden als zoodanig tot elkander komen.

Dan zullen de zegenrijke gevolgen daarvan ook op schoolgebied openbaar worden.

Bestaat er ten deze reeds bredere samenwerking, wij zouden die allerminst ontworcht willen zien.

Maar de samenwerking van de Gereformeerden, in het bijzonder ten opzichte van het onderwijs hunner kinderen, is dringende eisch.

Ook de groote jeugdorganisaties, welke van onze zijde zijn ingericht, staan niet op kerkelijke, maar op Gereformeerden grondslag.

Zij zetten de poorten ook voor Gereformeerden buiten onze kerken wijd open.

Maar wat leert ook hier de praktijk?

Voorzeker wordt het niet kerkelijk Gereformeerde element niet geheel gemist.

Maar een belangrijk ontbreken vormt het, voorzover wij oordeelen kunnen toch niet.

De kerkelijke scheidslijnen brengen ook hier separatie aan.

Hetzelfde, wat we op schoolgebied aantreffen, vertoont zich hier in versterkte mate.

Wij kunnen niet anders oordeelen, of ook hier kan alleen door generale samenwerking van alle Gereformeerden deze speciale samenwerking aan den eisch doen beantwoorden.

Men duide het ons niet onvel, dat wij niet doorgaan met aanvagen van samenwerking hier en ginds op te sporen.

Wij spreken daarmee allerminst uit, dat wij die pogingen te gering achten, dan dat wij die hier openlijk zouden waardeeren.

Een ieder zal het ons echter moeten toestemmen, dat de samenwerkingen tot op heden bereikt, nog weinig beteekenen bij wat zij moesten zijn.

Nog eens: naar onze overtuiging kan alleen generale samenwerking hier heil brengen.

Er moet eerst komen centrale aansluiting.

En van uit het centrum zal de samenwerkende kracht zich aan de periferie doen gevoelen.

Van uit het middelpunt zal de Gereformeerde actie uitstralen naar alle gebieden aan den omtrek.

Zoo kan er b.v. door eendrachtig optrekken op het gebied van evangelisatie heel wat arbeid worden verricht.

Gewis heeft ook de kerk als instituut ten opzichte van de herkerstening van ons volk een roeping.

Inzoverre trekke men afzonderlijk op.

Maar het volle werk der herkerstening kan door de kerk niet worden ter hand genomen.

Welnu, voor het niet-kerkelijk deel van dezen arbeid is het noodzakelijk, dat de Gereformeerden de handen ineen slaan.

Treden nu naast Gereformeerden niet dikwijls mannen op, die van het plaatsvervangende werk van Christus niet willen weten, die aan de ontzaglijkheid van de eenwige straf zelf niet gelooven, die den schrik des Heeren niet recht kennen en daarom niet dringend genoeg kunnen waarschuwen om toch te ontvlieden den toekomenden toorn?

Wordt hierdoor feitelijk niet een wantoestand geschapen?

Moeten Gereformeerde sprekers zich soms niet inbinden om hun niet-Gereformeerde mede-sprekers niet te ontstemmen?

Wat komt van zulk een arbeid terecht, waarin

men zijn hart en zijn geloof niet voluit kan uitspreken?

Of zoo men rond voor zijn beginsel uitkomt en er zich niet om bekommert of anderen, die evengoed evangeliseeren in hetzelfde lokaal of in dezelfde tent, zich ergeren of niet, moet men het dan niet gedoogen, dat volgende sprekers afbreken, wat de Gereformeerde heeft zoeken te bouwen?

Het zou een uitkomst zijn als de Gereformeerden hier verzamelen bliczen.

Met vereenigde krachten zouden zij inderdaad veel kunnen presteeren.

En zij zouden hun ziel meer vrij maken.

In verband hiermee denken we ook aan de Congressen voor Intellectueelen, welke de laatste jaren in zwang zijn gekomen.

Houdt men soms niet zijn hart vast, als men de namen van de verschillende sprekers leest?

Welk concert zullen vogels van zóo diverse pluimage ten gehoor brengen?

Van den intellektueel mag verwacht, dat hij scherper onderscheidt dan de man uit het volk.

Zal hij het niet merken, dat onderscheiden levens- en wereldbeschouwingen aan het woord komen?

Moet dit hem niet in de war brengen?

En als hij daarmee vergelijkt den éenen toon, die op soortgelijke conferenties van Roomsche zijde wordt gehoord, moet dan Rome hem, die nog zoo onvast en wankel staat, niet aantrekken?

Wat zoo iemand noodig heeft is het zekere geluid van de bazuin.

Een schor, onklaar geluid brengt hem van de wijs.

Zoo'n zeker geluid kunnen alleen zij geven, die één wereld- en levensbeschouwing zijn toegedaan.

Ook deze arbeid roept tot alle Gereformeerden om het serrez les rangs.

Bij vroegere gelegenheden heb ik mijn bezorgdheid uitgesproken over den achterstand onzer Gereformeerde wetenschap.

En wanneer nu in onzen eigen kring algemeen de oogen opengaan voor dit onstellige feit, hebben wij reeds veel gewonnen.

Studie en wetenschap moeten in de goede beteekenis volkszaak worden.

Niet, dat ieder aktief aan de beoefening der wetenschap zal kunnen deelnemen.

Maar ieder moet met de middelen, die ter beschikking staan, vooral door belangstelling, meeleven en gebod, steunen.

Met dat al blijven we onze zwakheid gevoelen.

Als ook hier expansie kon worden verkregen, wat zou het een weelde zijn voor het hart, dat gevoelt, hoe ook hierin Christus moet worden verheerlijkt!

HEPP.

UIT DE SCHRIFT.

De suggestie gebroken.

Hij had geen gedaante noch heerlijkheid. Als wij Hem aanzagen, zoo was er geen gestalte, dat wij Hem zouden begeerd hebben. Jesaja 53:2b.

In de lijdensweken zijt gij zoo licht geneigd een hard oordeel over de Farizeeën en Schriftgeleerden, over het Joodsche volk, Herodes en Pilatus te vellen.

De haat, die uit het „kruis Hem" oplaait, schijnt als machtige drijfkracht in die bloedige historie u alles genoegzaam te verklaren.

De geestelijke verwording van Jakobs huis stelt gij u in helle kleuren voor oogen.

De verregaande wispelturigheid, welke met haar: „Weg met Hem" van heden haar: „Hosannah" van gisteren vervloekt, wordt door u in niets sparende taal gehekeld.

En toch... daarmee zijt gij nog niet achter de oorzaak van dien plotseligen ommekeer in de

geestesgesteldheid en levenshouding van het Joodsche volk.

Poog u eens op het standpunt van Israël te stellen. Dit feit valt niet weg te redeneeren: Israël bleef als volk schier tot het laatste toe Jezus zeer genegen.

Het volgde Hem op Zijn reizen.

Het hing Hem aan.

Het trok voor Hem partij.

De overpriesters waagden het daarom niet Hem openlijk gevangen te nemen. Dit moest heimelijk geschieden.

Vanwaar die sympathie voor Christus?

Om het eens zielkundig uit te drukken: Van Christus ging een heilige suggestie uit.

Niet maar een suggestie, gelijk ge die bij gewone menschen opmerkt.

Neen, een zeer bijzondere, een eenige suggestie.

Een suggestie, welke de overpriesters de verzuchting deed slaken: de heele wereld loopt Hem na.

Christus boeide oor en oog Zijner landgenooten door Zijn leer en Zijn wonderen.

Maar bovenal door Zijn persoonlijkheid.

Het volk had vertrouwen in Hem.

En gelijk de suggestie iemand groote macht leent, hem tot een gewenschten en gevorden man maakt, hem stempelt tot een begeerlijk persoon, alzoo stond het in sterker mate met Christus.

Indien Hij slechts gewild had, had het volk Hem tot Koning uitgeroepen.

In de lijdensweek of beter in de enkele tijdensdagen is de toestand eensklaps veranderd.

Waardoor?

Zijn ure was gekomen.

Toen werd de suggestieve kracht, welke er van Hem uitging op eenmaal gebroken.

Niet door menschelijk toedoen.

Maar naar Goddelijke beschikking.

Hij verloor nu Zijn overwicht over het volk.

De Vader ontluisterde Hem.

Deze beroofde Hem van die zielbedwingende macht.

Daarin en daarin vooral hebt gij de oorzaak van die psychologische verandering te zoeken.

Christus was niet meer begeerlijk.

Hij was niet langer de gewilde, de gezochte, maar de verachte.

Het volk merkte de verandering op.

Het zag zich in Christus bedrogen.

Vertrouwen sloeg om in verbittering.

Jezus stond voor hen als een verleider.

Daarom baatte het niet of Pilatus met zijn: „ziet, de mensch“ speelde op hun medelijden. Medelijden zonden zij betoond hebben, indien Hij in hun oog een ellendige ware geweest. Maar Hij had naar hun besef de misdaad bedroven, welke een volk nooit vergeeft: Hij had hen teleurgesteld.

En de discipelen ondergingen soortgelijke gewaarwording.

Ook zij waren onder Zijn suggestieven invloed voor een wijze uit.

Zij vluchtten en werden aan Hem geërgerd.

Christus hield niets meer over, dat Hem begeerlijk deed zijn.

Een iegelijk was als verbergende het aangezicht voor Hem.

Doch aanbiddelijk wonder Gods!

Datzelfde lijd, dat de suggestieve kracht van Christus brak, is thans door genade een bron van hemelsche suggestie geworden.

Door dat lijd boeit en bekoort Christus het godvruchtig hart nog meer dan door Zijn omwandeling op aarde.

Over dat lijd komt de christen niet nagedacht, niet uitgeweend, niet uitgezongen.

Om dat lijd heeft Gods volk zijn Heiland tot in eeuwigheid lief en dankt: Gij hebt ons Gode gekocht met Uw bloed.

Het juicht met de Salomonische bruid: al wat aan Hem is, is gansch begeerlijk.

Al wat aan Hem is!

Ook Zijn wonden.

Ook Zijn striemen.

Ook Zijn smarten.

Ook Zijn verlaten zijn van God.

HEPP.

KERKELIJK LEVEN.

Mannelijk Christendom.

I.

Reeds vroeger sprak ik als mijn meening uit, dat men onder ons vrij goed weet, wat de oudere Ethischen bedoelden, maar dat men van de gevoelens der jongere Ethischen minder goed op de hoogte is.

In zekeren zin kan dit niet verwonderen.

De oudere Ethischen schreven veel. Hun werken liggen compleet voor ons. Van koersverandering is bij hen geen sprake meer. Men kan zijn oordeel over hen afronden.

Ook waren de oudere Ethischen en inzonderheid Chantepie de la Saussaye (vader) dogmatisch

hijgewerkt. Zij gaven inhoud, die, hoewel afwijkend van het Gereformeerde gevoelen, toch in woordgebruik en inkleeding niet te ver afstond van den vorm, waarin ook Gereformeerden zich plachten uit te drukken. Dit maakte hun werken voor ons beter toegankelijk.

De jongere Ethischen daarentegen zijn, voor de boekenmarkt althans, veel minder productief.

Een enkel boek verscheen.

Maar hun eigenlijke kracht ligt in de brochure.

Van een werelddoorzoekend weten houden zij zich verre, maar spreken liever hun oordeel uit over wat zich aktueel aan hen voordoet.

En in hun taal is over het geheel het aphorisme en de paradox gewild. Zij staan gewoonlijk naar individuele uitdrukking, wat op zichzelf niet mag afgekeurd, maar waaronder het gemeen verstaan weleens lijdt.

Zij hebben zoo hun loopjes, die menschen van andere richting minder interesseeren en waarvan we meenen: we weten al uit de oudere literatuur wat er volgt, gelijk, laat ik er dit aan toevoegen, ook wij onze loopjes hebben en daarom door andere richtingen ook niet steeds nauwkeurig worden gelezen. Trouwens, men heeft de Gereformeerden nooit met ernstig nota van hun gevoelens te nemen verwend. Zelfs onze eerste-klass schrijvers als Kuyper en Bavink worden slag op slag niet begrepen. Het tegendeel van wat zij bedoelen wordt hun dikwijls in den mond gelegd. En dat hierbij al te groote vluchtigheid in het lezen in het spel is, kan moeilijk worden ontkend.

Dit laatste echter verontschuldigt ons niet.

Wij hebben te zorgen, dat we op de hoogte blijven.

Wij mogen niet redeneeren: het grondprincipe van de ethische theologie verandert toch niet en waar we dit eenmaal gotat hebben, behoeven we ons niet de steeds wisselende uitwerking niet in te laten.

Want dan raken wij van hun dankwijze vreemd.

Dan schuiven we hun licht de een of andere konsekwentie in de schoenen.

Dan geven wij meer werk aan onze fantasie, dan aan onzen werkelijkheidszin.

Dan zullen we hen vaak verkeerd beoordeelen.

Maar tevens ook de gevaren, welke ons van dien kant bedreigen, niet ter rechter tijd onderkennen.

Want negeren laat zich een richting nu eenmaal niet.

Wij loopen niet in separate hokjes over de binnenplaats van een gevangenis, maar wij komen herhaaldelijk voor elkander te staan.

Dan moeten we weten, wie we aan elkaar hebben.

Dan is het ons dienstig, zoo wij er van op de hoogte zijn, wat onder menschen van andere denkwijze leeft.

Het moet ons benieuwen of zij dichtter bij ons komen of zich verder van ons verwijderen.

En als de rauwe werkelijkheid straks de christenen zal manen om, waar zij maar kunnen, tegen het ongelooft verweer te bieden, behooren we georiënteerd te zijn, wie wij als christenen mogen beschouwen en wie wij, schoon zij misschien den naam van Christus noemen, onmogelijk als zoodanig kunnen accepteren.

Ook moet onze kennis van hedendaagsche toestanden voortdurend aangevuld, opdat, wanneer de noodzaak roept, wij een program tot coöperatie met andere christenen kunnen opstellen.

Een van de jongste Ethischen, die al meer naar voren treedt, is Dr. M. van Rhijn.

Vaardig schrijver in goed Nederlandsch, man, met open oog voor de gebreken in eigen kring, met sympathie voor veel wat buiten dien kring voortvalt, beter op de hoogte van Gereformeerde denkbeelden dan velen zijner geestverwanten, met een sentiment, dat zich gemakkelijk geeft en zich spoedig gaan laat, met frischen kijk op stroomingen, van breeden invloed op studenten en andere jongeren, wordt er gaarne naar hem geluisterd.

Godurende de Egyptische reis van Prof. Obhink neemt hij diens plaats in als Eindredacteur van „Bergopwaarts“.

Ten vorigen jare nu hield hij voor de Ned. Herv. Predikantenvergadering een referaat, dat later in „Stemmen voor Waarheid en Vrede“ een plaats vond en onlangs bij de Hollandia-drukkerij te Baarn afzonderlijk verscheen.

Het draagt tot titel „Hedendaagsche Orthodoxie“.

Het wil mij echter voorkomen, dat Dr. Van Rhijn zijn rede en brochure beter had kunnen aandienen als „Mannelijk Christendom“.

„Hedendaagsche Orthodoxie“ toch, doet u verwachten een beschrijving van den huidige toestand in de orthodoxie.

„Mannelijk Christendom“ heeft meer van een leuze, welke een ideaal voor oogen toevult, dat moet worden nagejaagd.

En dat laatste bedoelt toch eigenlijk de schrijver.

Als men kennis neemt van zijn kritiek op de hedendaagsche orthodoxie, kan men niet anders dan konkludeeren, dat zij volstrekt niet met „mannelijk christendom“ samenvalt. Dat zij nog veel moet veranderen, niet om hedendaagsch of om orthodox te zijn, maar om „mannelijk christendom“ te worden.

De term „mannelijk christendom“ wordt door Dr. Van Rhijn zelf herhaaldelijk gebruikt.

Daarom was die, dunkt mij, de aangewezen benaming.

Maar hierover niet meer.

In deze brochure worden rake dingen gezegd, waarmee wij het van harte eens zijn.

Ook worden naar ons inzicht de lijnen soms verkeerd getrokken en we veroorloven ons de vrijheid ook daarop te wijzen.

Natuurlijk schreef Dr. Van Rhijn deze brochure op eigen verantwoordelijkheid en vertolkt zij niet de gedachten van partij of richting.

Maar toch schreef hij vanuit een gedachtenfeer, waarin niet alleen hij ademt.

Men kan er uit te weten komen wat er in het hart van sommige — hoe groot hun getal is, kan vanzelf niet worden aangegeven — jongere Ethischen leeft.

Daarom mogen wij er onze belangstelling niet aan onthouden.

Ernest Renau.

Op hetzelfde oogenblik, waarop ik dit schrijf zijn in Frankrijk de Renau-feesten in vollen gang.

De luisterrijke viering van den 100sten geboortedag van Renau moet ook eenigszins dienen ter verzoening van het feit, dat deze Fransman door Napoleon III uit zijn hoogleeraarsambt aan het Collège de France werd ontzet.

Dit teekent.

Welk een religieuse achteruitgang in Frankrijk wordt hierdoor openbaar!

Als men het portret van Renau voor zich legt, vraagt men zich af, hoe hij indertijd zulk een indruk op zijn tijdgenooten kon maken.

Grof gebouwd, met handen, die er veel meer op schenen berekend om langs een touw ladder te klimmen (zijn vader was zeeman) of een ploegschaar te sturen dan een pen te hanteeren, met een postuur, dat ook in later dagen kleermakers wanhopig moest maken om hem een draaglijk pak aan te meten, gecolfeerd als de boeren uit Bretagne, waar hij het licht had gezien, zou men hem niet in staat achten de gratie te ontwikkelen, welke er in later jaren van hem uitging, in zijn stijl, in zijn optreden, in zijn gansche persoonlijkheid het fascineerende ten toon te spreiden, waarvan allen, die hem gekend hebben, getuigen.

Dat schrille contrast vindt zijn oplossing in zijn oogen. Die hebben niets zwaarmoedigs, niets uitdrukkingloos als de oogen van hen, die altijd staren op de zwarte klei, niets peinzends of droomerigs, maar ze tintelen van vernuft, van speelschen durf.

Renau heeft zich niet de wetenschap onledig gehouden, veel gestudeerd, een massa feitenmateriaal verzameld, maar een denker is hij nooit geworden.

Hij was en bleef artiest.

Hij hongert niet naar waarheid, maar naar schoonheid.

De werkelijkheid kan hem niet boeien, maar zijn fantasie bouwt vliegtuigen met luxueuse cabins en hij noot anderen uit tot een vlucht.

Die kenmerken draagt vooral zijn boek over „Het leven van Jezus“, waardoor hij beroemd en berucht is geworden.

Hij verwerkt daarin dezelfde stof als David Friedrich Strauss, maar terwijl deze door zijn zwaren redeneertrant slechts matige aandacht trok, bracht Renau godsdienstig Europa in rep en roer.

Hij maakte Jezus tot een romanheld.

Met prachtig koloriet schilderde hij het landschap rondom Nazareth, het kulturele milieu waarin Jezus opgroeide en zocht daarnit Christus' persoonlijkheid te verklaren. Zijn Jezus is een man van ongeëvenaarde zachtheid, die tot thema van zijn verrukkelijke prediking de liefde had gekozen, met wien vooral de vrouwen dweepten. Door zijn aanraking met Johannes den Dooper werd hij echter een fanaticus. En Renau rekent het Hem, die van jongaf blijk had gegeven ook ondeugden als eerocht, ijdelheid, zinnelijke liefde te bezitten, als zijn eerste vergrijp aan, dat Hij de schoonheid van het leven veracht en den marteldood stierf.

Geen wonder, dat Renau ieder, die Christus liefhad als den Verlosser van zijn ziel, wondde.

Dat zelfs modernen, die nog eerbied voor Jezus koesterden, hem hierom veroordeelden.

De macht van Renau school niet alleen in zijn emotioneelen stijl, maar vooral ook in zijn aan brutaliteit grenzende openhartigheid.

Het „hangslot“ op zijn mond verdroeg hij niet. Deed hij eerst zijn geestverwanten schrikken, zijn geest werkte door.

En nu... nu wordt hij in menig artikel om zijn verijnde religieusiteit, zijn diepe vroomheid verheerlijkt.

Hij wordt opgenomen in de galerij van religieuze naturen, waarin ten onzen ook de opstandelinge mevrouw Roland Holst een plaats heeft bekomen.

Maar wij, wij kunnen zijn nagedachtenis niet huldigen.

Hoewel wij niet blind zijn voor zijn talen, kunnen we nooit vergeten, dat hij ons heeft gekrenkt in het leederste wat wij bezigten, in onzen Heiland en Zaligmaker.

Wij kunnen ons dan ook onmogelijk tot waardering opschroeven.

Wij blijven
Zijn Gods
Wanneer h
passen de J
niet in uw
groot.

Zijn dood
Onze gans
werk, dat hi

Wij doen
onzen tijd o
ressant te v

Onze verdi
enzen weerz
en Meester

In dit op
dat tijd slijt

= Staatscom

Met genoe
een Staatsco

Haar taak
welke wettel

10. kostel
onderwijs ka
peil van dit

laagd, en
zo de ver

zonder hoog
regeld, zood
zich naar zij

dan op dit
De samen

niet ongeluk
Roebis is

dan in verse
Mocht de i

blijken op d
het Bijzonde

UIT HET

S

In het vor
in Israël zee

zocals het
deze partieu

droeg. Het
wij het kenr

het geslacht
heeft de He

en geknot. E
van Es e.a.

bezit een ge
paradijs alle

beweren, da
lijken parad

Heeren ui
zij het dan

betgeen doo
dat herstel

op het ma
betrekkelijk

inder bijkor
een herinner

van het toel
ligt een waz

Mi. (en ik
staat der re

doch de har
tate en het

ten volte op
ziet nu, da

zekere hoog
eigendom n

peijk bezit
zorgt er vo

verschepen
die den soc

Dat doet
Hij geeft

Niet allee
doch ook o

rustjaar he

akker gesta

Heere, zult

wijngaard l

zamelen; d

land een sal

uw akker z

niet besnoe

wassen zijn

uwer afzond

jaar der ra

van den sa